

FİKİRLER

On beş
günde bir
çıkart ilim
ve san'at
mecmuası

CİLT: 2

1 İKİNCİ TEŞRİN 1929

SAYI: 45

Musahabe

Asrî Ev nedir?

Evler birer kaptır. İçinde yaşayan ailenin, aile hayatını taşırlar. Nasılki şehirlerde birer kaptır. Şehir hayatı denilen içtimai hayatı taşırlar. Bir kap eyi olmak için içindeki şeyi taşıyabilecek gibi sağlam olmalıdır. Şu halde eyi bir ev ailenin hayatını kusursuzca taşıyabilmelidir. Ailenin türlü ihtiyaçları vardır. Kap bu ihtiyaçlara göre biçimini değiştirmelidir. Birde aile değişmiyen bir şey değil, daima zamana göre değişen bir mevzudur. Asrî aile ile Roma ailesi biribirine irca edilemez. İnkilâptan evvelki Türk ailesi inkilâptan sonraki Türk ailesi değildir. Eski ailenin bir çok vazifeleri ve bir çok ta selâhiyet ve mes'uliyetleri vardı.

Yeni ailenin daha az vazifeleri ve selâhiyetleri fakat belki daha şiddetli ve kati ihtiyaçları vardır. Eski aile aynı zamanda iktisadî, bediî ve terbiyevî bir rol oynuyordu. Yeni ailede bu roller ve derece hafiflemiştir... Artık ev istihsaline, ev toplamalarına ve evde yetiştirmek arzularına hemen hemen malik değiliz. Türk evlerinde fabrika bacası kadar büyük bacalı ve cami kemerleri gibi kemerli ocaklar görülüyor. Bu günkü aile her şeyden ziyade sadece ah-lâkî bir birleşmenin ifadesidir. Bunun hayatı her şeyden ziyade sıhhat, konfora muhtaçtır. Güneş, ışık, hava ve istirahat edebilecek eşya... Bu ihtiyaç o kadar şiddetlenmiştir ki üç

odali fakat konforlu bir yuva ısıtılması kabil olmıyan bir saraya tercih edenler çokluktur. Fakat bu azamî ve medenî konfor fikri bir mimarın zekâsı, yahut bir zenginın parasıyla halledilebilecek gibi yalnız bir iş değildir. Artık bu gün güneş, ışık, sıcaklık, hava ve bahçe meseleleri daha geniş bir zaviye içinden görülüyor. Yani bir köy, bir şehir ve millet meselesi sayılıyor. Şehirciliği belediyecilikten ve yol genişletmekten ibaret bir meharef sanmıyalım.

İstanbul darülfünun
müderreslerinden

İsmail Hakkı

Muasır medeniyete göre hayatın manası

Bundan evvelki müsahabe-yi şöyle bitirmiştım:

Fennin metodu, ahlâka tatbik edilebilir mi? Ahlâk Fen üstüne kurulabilir mi? Yoksa ahlâk başka, fen başka temeller üstünde mi kalacak? Bu günün en mühim felsefe meselelerinden biri işte budur.

Ahlâka, müteaddit fenlerin metotlarını tatbik etmeğe uğraşan filesolflar vardır. İlk evvel (Kant), riyaziye fenlerinin metotlarını, ahlâka tatbika uğraştı. Kanta göre riyaziyyat ile ahlâk arasında sıkı bir müşabehet vardır. Riyaziyyat, mütearifeler üzerine istinat eder ve bu mütearifeleri, Akıl, zarurî bir surette kabul eyler.

Kant'a göre ahlâk ta böyle mütearife mahiyetinde olan (Vazife) fikri üzerine dayanmaktadır. Akıl, mütearifeleri nasıl kat'i ve zarurî kabul ediyorsa (Vazife) fikri de öyledir. Hendese ile ahlâk arasında böyle sıkı bir müşabehet olunca hendesenin metodu ahlâka da tatbik edilebilir.

Riyaziyyattaki kat'iyet, ahlâki naslara da temin ve teşmil edilebilir. Öyle ise vicdanın bize verdiği emirler riyazi kat'iyetler gibi şaşmaz yanıl-

maz birer Nas'dır. Kant'a göre vicdanın bize telkin ettiği esas vazifeler ve Nas lar şunlardır: Hulus sahibi, iz-zeti nefis sahibi olmak. Başkalarının sevinç ve saadetini temin edecek hareketlerde bulunmak. Vazifeyi vazife olduğu için yapmak. Her gün kendi mükemmeliyetini biraz daha artıracak surette ceht ve gayrette bulunmak ve bu ceht ve gayretin bir kısmını başkalarının tekâmülüne sarfetmek.

Kantın verdiği bu netice pek güzel. Lâkin dayandığı esasta, hakikaten riyazi bir kat'iyet varmı? (Vazife) fikri, İnsanda, mütearifeler kadar zarurîmi? Vazife fikri, iki nokta arasına bir hat çizilebilir, mütearifesine kadar bedihi mi? Şüphesiz ki hayır. Çünkü mütearifeler: Müshade ve tarassut olunabilen hadiselerdir ve zihin için bedihi ve zarurîdir.

Fakat ahlâki hakikatler se'niyetin fevkinde olup zihin için bedihi ve zarurî değildir. Binaenaleyh Kantın verdiği netice pek ince muhakemeler sonunda varılmış olmasına rağmen riyazi bir kimeti yoktur.

Doğrusu şu ki Kant, evvelâ (Neticeler) i eline aldı,

ve muhakemesini bu neticelere varacak surette yürüttü. Halbuki Fen adamı, Adım adım gider ve neticenin nereye varacağını, ilk önceden kestirip atmaz. Kablettetik bir hüküm veremez.

Bir kısım filisoflarda tabii temayüllerimize bakarak bunlardan bir halü hareket programı çıkardılar. Bunlar fizik ilimleri usulünü takip etmiş oldular. Bunlardan (Adam Smit) e göre insanın amel ve fiilleri saiki: Sempatidir. Rosfokolte göre Egoizimdir.

Stuart Mill de (Menfaat) ve (Vazife) fikirlerini uzlaştırmaya üzendi. Bu filesofa göre sempatinin ve ahlâki kanunun en son dayandığı yer (Şahsî menfaat) ır. Şüphesizki insanlar bazen (umumî menfaat) ı gaye edinenerek çalışıyorlar. Fakat biliyorlarki bu nevi çalışma, bilâhare şahsî menfaati, katmerli bir surette, temin ediyor. Kaz gelecek yerden yumurtayı esirgemiyorlar.

Diğer bir kısım filesolflarda biyoloji usulini ahlâka tatbik ettiler: Hayatı idame ve idare eden umumî kanunları mutalea ve tetkik ederek bunlardan insan için bir halü hareket

programı çıkarmak... Herbert Spenser, ile Darwin bu nevi ahlâk sistemini öne sürmüşlerdir. Bu bakıma göre ahlâk, tarihi tabiinin bir faslıdır.

Herbert Spensere göre hayat: Bir ferdin veya bir cemiyetin içinde yaşadığı muhite, imtidatlı bir surette intibakıdır. Ahlâk, işte bu esas üzerine kurulmalıdır. Binaenaleyh ferdi ve içtimai yaşamak kabiliyetini inkişaf ettirmek, daha mesut daha mükemmel yaşamak, Spensere göre, ahlâkın temeli olmalıdır.

Darvine göre hayatın kanunu şudur: Hayatı idame için çalışma ve hayat mücadelesinde faydalı olan evsaf ve hasaili tezyit ve muhafaza etmek.

Ahlâk kanunları bu esastan çıkarılmalıdır. Darwin prensiplerine dayanarak bu nevi ahlâk kanunları yapmak da bu gün ki dünyada olduğu gibi nihayet insanları birbirleriyle boğaz boğaza getirecek boğuşmalara dökecektir. O halde bu gün fenne dayanarak ahlâk kurmak yolu henüz kat'i bir surette çizilmiş değildir. Çünkü fen, önünde olan şeyi mutalea eder. Ahlâk ise (Olması lâzım gelen) şeylerdir. Şüphe yokki birincinin usuli, ikincisine tatbik edilemez, (Ahlâk) fenlerden istifade edebilir. Fakat fenlerin usuli, ona tamamı temama tatbik edilemez. Belki istikbalin ahlâk ve fencileri

Serapmış

Bir kasırga dalgası gibi girdin kalbime
Didikledin etimi tam beş yıl lime lime;
Kalan ne bu beş yıldan soruyorum kendime:
Katlanılmaz, tükenmez bir uzun ıstırapmış...

*
*
*

Sel gibi geçti yıllar ve sen oldun bir hayal,
Şimdi derdim yok, fakat, ruhuma doldu melâl;
Gel, bekletme, çabuk gell. Uzun sürmesin bu hal,
İstirapsız yaşamak benim için azapmış...

*
*
*

Kanım bir nehir gibi akıyor dalga dalga.
İstirap kıvranyor köşümde halka halka,
Göründüğün yolları dolaştım düşe kalka
Bütün bahçeler solmuş, sessiz sönük, harapmış...

*
*
*

Gönlümü harap etti yetiş hazan yelleri!
Yetiş! ümit bendini aştı hicran selleri;
Çağırma, artık giden gelmez diyorlar geri,
Seni böyle beklemek bir hayalmış, serapmış...

29/9/1929

Ahmet Mümtaz

fen usulini ahlâka tamamı tamamına getireceklerdir. İşte hayata verilen riyazi, fiziki biyolojik mana.

M. Rahmi

İzmir Lisesi Felsefe Muallimi

Yolcu selâmetledim

- Samsun yolcusuna -

Gün boğuldu denizde
Dün akşam bu denizde
Bir gemi pusu kurdu.

Seni boğan hıçkırık
Sonunda bir ayrılık
Oldu göğsüme vurdu.

Bu son görüş son vedâ
Bir mendil oldu sevdâ
Elde çırpındı durdu.

Mevsimsiz yağan bu kar
Bağırma ölüm kadar
Bir acıyla oturdu...

20 Teşrinievvel Pazar 929

Celâl Enver

Amerikada Terbiye [1]

Asrımızda (John Devvey) bütün dünyaya çok büyük tesirler yapmıştır. Terbiye yalnız malûmat vermek değildir. Terbiye beşikden mezara kadar devam eder. John Devvey, e göre terbiyede gaye seciye teşkil etmektir. Bilhassa köy terbiyesi için çok çalışıyorlar. İki sene evvel Meksikaya çağrıldı. Meksika hükûmeti kendilerinden bir rapor istemiştir. Kendilerinin bu husustaki düşündükleri şudur: Vatana en fazla hizmet fırsatlarına malik olan dir köy muallimleridir. Terbiye, çocuğu olduğundan daha iyi bir hayata kavuşturmayı istihdaf eder. Mumaileyhe göre terbiyede gaye iyi hayat içtimaî hayattır. İyi hayat birbirleriyle iyi geçinmek, anlaşılarak yürümek, vatan ve beynelmilelyte tabi olmaktır. Helsingör de bulundum. Kongrada terbiyenin gayesi su suretle tesbit edildi: Manevî kuvvetler ibda; her ferдин şahsiyetini haddi azamîde inkişaf ettirmek, milliyetçi olmakla beraber beynelmilelci olmak. Konferansta terbiye ufulesi kat'i bir neticeye bağlanamadı. 25 sene evvel terbiyeyi dört duvar arasında kapalı stereotipik bir halde tasavvur etmek kabildi. As-

(1) Mezkûr konferans Kayseri köy muallim mektebinde 27 ix 1929 tarihinde Amerikalı Miss Madeline Erskine Garden Court Apartments 47 th and Pine Streets Philadelphia, Penna, U. S. A. tarafından iradedilmiştir.

rimızda buna imkân yoktur. Terbiye avcılığa benzer; asrımızda terbiye hakikat arar, avlar. Terbiye arayan bir şeydir. Terbiye ufulesini katılaştırmış bir şey olarak düşünmiyelim. Bu avcılıkta hakikat, güzellik ve eyilik arıyoruz. Bu işte bütün milletler elbirliğiyle yürümek, mecburiyetindedir. Terbiye daimi sayruretler arzeden içtimaî vetiredir. Hayatî faaliyetler terbiye amilleridir.

Nivorykta John Devvey, in tecrübe mektebi:

Nivorykta John Devvey, in prensiplerini tatbik etmekte olan 13 senelik muhtelit hususi bir mektep vardır. Beher sınıfta (20) talebe bulunuyor. Bu mektep bilhassa gezintilere çok ehemmiyet vermektedir. Gezintiler muayyen gayelere matuf ders mahiyetindedir. Bazan gezintilerde ne ders yapılacağını evvelden muallim de kesdiremez. Muallim tamamen zümrelerin tav'i alâkalarına bağlanmıştır. Geçen sene Eylölde çocuklarla bir vapura gittik. Çocuklar vapurda çok şeyler gördüler. Yük nedir? Nerelere gider? Kaça gidiyor? Haritalara bakıyorlardı. Oralardaki insanlar acaba nasıl yaşıyorlar?

Sualler çogalıyor, muhtelif alâkalar tezahur ediyordu.

Bir taraftan da meşhudat ve tetkikatını defterlerine not ediyorlardı. Ertesi gün bir dairede oturduk. Çocuklarla

bir gün evvelki gezinti intibaları üzerinde görüştük. Gayet serbst samimî bir müzakerelere başladı. Çocuklar topladıkları malûmatı ortaya koydular. Mevzu hakkında kitap okumuş olabilirler. Müzakereler inkişaf ettikçe bildiklerinin ne kadar az ve gayri kâfi bulunduğunu bütün çıplaklığıyla his ediyorlardı. Bu kadar suallere kim cevap verecek? Aceba istenilen cevapları kitap veremez mi? Bu sual karşısında çocuklar derhal kitap aramaya koyuldular. Tavsiyemiz üzerine kütüphane memuruna müracaat ediyor, lâzım olan kitapları alıp okuyorlar. Vapurlar hakkında İngilizce bir hikâye var. Bu hikâyeyi söyledim; mezkûr hikâyeyi kitaptan okudular. Hikâye gayet güzel bir dram mevzuu idi. Dramı temsil edelim mi dedim, hayhay! sesi yükseldi. Hazır yapılmış bir şey yoktu, sırf onların topladıkları malûmat-tan bir dram yapacaktık. Bir kaç çocuk seçildi. Dram ancak bir kaç ayda tamamlanıp oynana bildi. Heyecanlı dakikalar yaşandı. [Dram eksikleri tamamen çocuklar tarafından temin ediliyor; bunlar alâka ve ihtiyaca dayanan tedrisata vesileler hazırlamaktadır] Mektebin muayyen bir programı yok. Mekteplerimizde tarih, coğrafya v.s. dersler var; fakat bunlar hep vasıta; asıl gaye seciye ve

YENİ MEKTEPLERDE TEDRİS USULLERİ

— 10 —

TARİH TEDRSİATI

B — Tarihe başlangıç.

A) Tarihe de tabii ilimlerin yardımıyla başlanır. Coğrafyada olduğu gibi mektep hayatının bidayetinde çocukta mekân, zaman fikri yoktur. O henüz tarihî inkişafın manasını kavrayacak halde değildir. Onu bugünkü şeylerin başka zamanda başka türlü oldukları hakikatına yavaş yavaş ve tedrici surette alıştırmak lâzımdır. Coğrafyada olduğu gibi tarihe başlangıçta da tabii ilimlerin pek kıymetli yardımları vardır. İnsanın, Hayvanın, Nebatin tetkiki çocukların geçmişe

ircaı nazar edebilmelerine müsait bir görüş temin eder, tecessüsü en uzak maziye sürükler. Mektebin önünde sakinane otlayan öküzleri ve şurada lâkaydane uyuyan kediyi bu hale getirmek için şüphe yokki muhayyelemiz onlardan izin almadı. O halde biz gene atlı, yaya uzak bir memlekete, yahut bu hayvanların yaşadıkları uzak bir devre muvaffakiyetli seyahatlar tertip edebiliriz. Bir gün bu memleket kadim (Mısır), başka gün, başka bir memleket olabilir. Belki bir gün kendimizi Hindistanda Fille-

rin arhasında buluruz ve bu vesileyle asırların sellerini yukarı doğru çıkarken eski devirlerde yaşamış muazzam (Mâmut) fillerine arzı tazimat edebiliriz.

(Rosny), (Ateşin harbi) nam eserinde bu gün insanlar için o kadar hayırlı olan bu şayanı hürmet ecdadın hayatını unutulmaz hatlarla canlandırmıştır.

Burada hayvanlardan bahsettik, nebatları, taşları da mevzubahs edebildik. Fakat tarihî zamanı tetkik hususunda hareket noktası, alâka merkezi ve bütün tecessüsle-

şahsiyettir. Bilûmum terbiye faaliyetlerimizde şahsiyet ve seciyenin inkişafını istihdaf ediyoruz. Yapılacak işlerin projelerini zümreler tesbit ve muallimin idaresi altında tatbik ederler. Proje usulü çocuklarda teşebbüs, sebat ve tesanüt fikirlerini kuvvetlendirmektedir. Her sınıfın bir muallimi var. Biz muallime gurup lideri deriz. Çünkü, mektebimizde sınıf yok, serbest zümreler vardır. Mektebimiz her cihetçe tamamen mücehhezdir. Çocukların suallerine mutahassis muallimler cevap veriyor. Çocuklar ihtiyaçlarına göre mutahassis muallime müracaat ederler. Mektebimizde ceza yok gibidir. İnzibat işlerini tamamen çocuk-

ların kendi idarelerine terk ettik. Mektebimizde ugrup disiplini var. Eğer bir çocuk kavgacı ise gurup onun hakkında düşünür. İslah çarelerine baş vurur. Muhtar kalmadan ceza vermez. Bu ağır ceza gurubun cezasıdır. Çocuk onun için arkadaşlarıyla iyi geçinmeye mecburdur. Bizde çocuklar sınıflar yerine gurup-tan geçerler. İmtihan yok, numara yok, derece yok. Gayemiz seciyedir, çocuğun malûmatı varsın az, hatta noksan olsun, beis yok. Eğer bir çocuk grubundan geri kalırsa işimiz bu çocuk hakkında psikolojik tetkikatta bulunmaktır. Çocuğun guruptan geri kalmasının muhakkak bir sebebi vardır: Anormal

evde rahatsız, hastalık, nema ve cinsî buhranlar, intibak sızlık v. s.

Sebebi teşhis ettikten sonra tedavisi için bütün imkânlarla tevessül etmekteyiz. Çocuğu kurtarıyoruz, çocuk ümidin fevkinde çalışıp, muvaffak oluyor. Mektebin bir de dükânı, bakkaliyesi var. Dükânın malzemesini çocuklar temin ediyor, alış verişini, hesap işlerini onlar idare ediyorlar. Bu suretle iş, ihtiyaç ve şe'niyetlere dayanan iktisadî terbiyeyi de temin etmiş oluyoruz. Çocuklar hesaplama, programla yaşamının, usulle çalışmanın yollarını öğreniyorlar.

Terbiye muallimi

Eyup Hamdi

rin menbaı (İnsan) dır. İnsanın hareket tarzı, en esaslı, en basit, en umumî ihtiyaçlarını tatmin tarzı, hakimiyet temini için tabiat ile kâh galip, kâh mağlup olarak mücadeleleri, hulâsa insanın hayat tarzı tarihî tetkiklerin esasıdır.

B) Tarihte noktai hareket, insicamlı terkipler.

Ele geçmiş fırsatlara istinaden yapılan ve tamamıyla tesadüfî bir mahiyeti haiz olan bu başlangıçtan sonra, çocuk büyüdüğü ve tarihî inkişafın manasını kavradığı nispette zaman mefhumunu ikmâl ve inkişaf ettirir. Bunu müteakip, ictimai hayatın eşkâline bağlı olan hadiselerin ve tarihî meselelerin tetkikine doğru ilerlemekte mahzur yoktur. Bu insicamlı terkiplerle birlikte ikamet, melbusat, vesaiti nakliye, ziraat, sınaat ve ticaretle münasebeti olan canlı ve kabili idrâk mutalar toplanır. O halde bu tarih, insanın en esaslı ihtiyaçlarını nasıl tatmin ettiği tarihidir. Bundan başka çocuğu ihata eden ictimai şeyniyete istinat ederek en iptidai ecdadımıza benzetilen bu günkü akvamı vahşiyenin hayatı tetkik edilir. Çocukta tekevvün edecek zaman fikri bu suretle (afakî) ve metin bir mesnet bulmuş olur.

Insicamlı terkiplerin noktai hareketi daima en sade, en zarurî eşkâle icra edilen bu günkü ictimai faaliyetlere istinat eder. Tarihî vak'aları vukuları sırasıyla tetkik ederek en uzak devirlere kadar uzanabiliriz. Çocuğun tabii

tekâmülü, beşeriyetin geçirdiği safhaları velevki kısa ve muhtasar surette geçmek suretiyle vaki olduğuna göre çocuğun geçmiş zamanlara halden ziyade nüfuz etmesi mümkündür. Mazi hayatının keyfiyet ve şeraitine dair sarıh bir vukuf, çocuğun hali daha iyi kavramasına yardım eder.

Biraz hususî mahiyette olan bu terkiplerden sonra daha umumî, daha insicamlı terkiplere geçilir. Burada toplayacağımız şeyler (hadise) lardan ziyade (kuvvet) lerdir. Bir adamın; bir kahramanın hayatı etrafında bir devrin bütün maddî ve manevî hayatı toplanacaktır. Artık bu devreye vasil olan çocuklar bütün tafsilat ve silsilevi muhakemelerle sistematik tarihî tetkikler yapabilirler.

O) Alâka, hareket, heyecan tarih tedrisatının başlıca (Mubarrık — moteur) ıdır. Bunları tahakkuk ettirmek için iki yol vardır:

I) Birinci safhada çocuk tarihî vak'alar karşısında münfeil ve temaşager kalamaz. Bu esnada çocuk (kitaplar, albümler, koleksiyonlar...) gibi vesikaların yardımıyla tarihî hadiseleri yeniden terkip edebilecek hakiki ve şahsî bir faaliyete sevk edilir. Çocuk münakaşaya, hadiseleri izaha, muhtemel neticeleri tayine, hulâsa ruhî kuvvetlerini istimala davet edilir. Çocuk canlı hadiseler içinde ancak canlı kalarak bir vazife ifa edebilir.

2) Bütün bunlar yapıldıktan sonra tarihî vak'alar (Dramatik) bir görüşle tetkik

edilir. Tarih ecdadının seyrü tekâmülünde insanın hareket, ceht, terekki ve mücadele hamlelerini tasvir eden bir ilim olur. Büyük adamların tercümei halleri, beşeriyetin hayatı tarihîyesinden bir anı, bir sahneyi, bir devri temsil eden bütün şeyler vakalara ayanî, hatsî bir surette vukuf için en kıymotli vasıtalarlardır. İctimai zaruretlerin müvellidi olan kahramanlar ve bu kahramanların cemiyetteki tesirleri tevekkuf noktalarından biridir. Fert ile muhit müteakilen amel ve aksül'amel doğuran kuvvetlerdir. Tekâmül ve beşeriyetin terekkisini teminden bu iki şeyin muzaffer faaliyetleridir.

Yeni mekteplerde tarih tedrisatı şimdiye kadar alışıldığı şekilde kuru, cansız, bir hadise olmaktan, tarihlerin, isimlerin, kısır hadiselerin bıkırdıcı atlarından ibaret bulunmaktan çıkmıştır.

D) Elişleri, koleksiyonlar, tarih müzesi, seyahatlar, serbest kıraatlar, tarih derneği, konferanslar, tarihî tenez-zühler.

I) Elişleri en müsmir bir şekilde tarih tedrisatına iştirak eder. Resim ile modelâj, abideleri, camileri, kiliseleri, meskenleri, silâhları ve mutbak eşyalarını... Hulâsa geçmiş asırların maddî, manevî kudretlerinden hatıra gelebilecek her şeyi müşahhas bir halde temsile hizmet eder. Koleksiyonlarımızı kıymetlendirecek tablo ve mubılâların ihzârı için kâgât, mukavva hatta marangoz işlerine ihtiyaç vardır. Koleksiyonlar, kitap-

lardan, kart postallardan, tablolardan, mahkûkâtan, meskûkâtan, fotoğreflardan, resimli albümlerden, fosil gibi her nevi vesikalardan mürekkeptir. Bu eşya geçmiş zamanların hadiseleri hakkında çocuğun daha canlı bir vukuf peyda etmesine ve küçük bir tarih müzesi için ilk adımların atılmasına yardım eder. Evvelki bahislerde kablettarih zamanlara ait bir meşherden bahsetmiştik. Talebe tarih derneği fotoğraf, kart, mahkûkât, V. S. ile muhtelif devirlerin seyrini takip ve meselâ, meskenlerin, melbusatın, vesaiti nakliyenin geçirdiği istihaleleri temsil eden meşherler tertip eder. Böylece elişleri, zaman mefhumunun afakî, tarihî kuvvetlerin döküldüğü kalıpların müşahhas bir surette istinsah edilmesine müsait olur.

2) Seyahatlar da tarih tedrisatında mühim bir rol ifa eder. Yerinde görülmek şartıyla eski âbidelerin, evlerin, sokakların... Hulâsa bütün mazi mirasının müşahadesi tarih fikrini inkişaf ettirecek en güzel vasıtalarlardır. Bazı şehirler bu noktai nazardan pek şayanı hayret bir müşahede zeminidir. Bu gibi şehirlerin her noktasında mazi-nin bariz izleri vardır. Yeni mekteplerde tarih müzelerinin ziyareti hiç ihmal olunmaz. Meselâ en iptidai devirler, kablettarih zamanlardan kalma (Spy), (Furfoz) gibi mağaraların ziyaretiyle canlandırılır.

3) Kıraatlar.

Alât, mahsulât ve masnu-

at tarihinde (Bleunard Figuer, D'Avenel, Pelloutier, Rambaud, Parmentier, Hoffer, Reinach, Menard,...); büyük adamların tercümeihallerinde, hayalî ve hakikî hikâyelerde (Rosny, Maspero, Buckley, Wallace, But's...), tarihî romanlarda (Walter Scott, Chateau briand, Méri-mée...), hayatı hakikiye sahnelerinde, cemiyetin âdet ve müesseselerini tasvir hususunda (Maspero, Menard, Giraud, Langlois, Maruéjol, Froissard, Lenôtre, Lacur - Gayet...) Umumî tarihe ait eserlerde (Druy' Lavis, Rambaud, Seignobos...) başlıca müracaat menbalarıdır.

Ayrıca çocukların tenkit usullerini kavramaları için (Plutarque, Taine..) gibi muharrirlerin eserleri de hazır bulundurulur.

4) Serbest mesai, konferanslar, tarih derneği, tarihî temsiller, teracümü ahval.

Yeni mekteplerde çocuklardan bir kısmı ders haricinde

de dahi tarihî faaliyetlere devam ederler. Bunlardan biri belki hususî surette alâkadar olduğu bir devri daha derin tetkik eder. Bir diğeri belki (Anvers) limanını yahut ziraat âletleri gibi daha hususî bir mevzu tetkik eder. Bu hususî tetkikler umum önünde verilecek konferanslarla neticelenir. Diğer bir çocuk belki vesaiti nakliye tarihinin resimli bir kolleksiyonunu vücuda getirecektir. Bu meyanda millî büyüklerin tercümei halleriyle, millî ve umumi musikinin tarihine de ehemmiyet verilir.

Meselâ bir talebe tarih derneğinin faaliyet programı şundan ibarettir:

A) Tarihî seyahatlar tertip etmek.

B) Tarihî alâka ile temsiller tertip etmek.

C) Mektebin bulunduğu şehir ve havalide dair bir tetkik eseri vücuda getirmek...

Ahmet Hikmet

Göztepede akşam

(Haşim Nezihî) ye

Günün kızıl eteği buruşlu yavaş yavaş,
Görünmez bir yaranın izi aksetti suya..
Deniz yine can verdi denizin kucağında...

Yaşlı bir göz domlathı kıpkızıl bir damla yaş.
Kayaların altında sular yattı pusuya
Ve akşam yakalandı bu pusunn ağında...

Çölde nasıl uyursa yorgunluktan bir kârvan
Tepeler sıra sıra parlayıp tuluşmadan,
Bir yangın ankazıdır sislenen karşı dağlar...

Her gün başka bir akşam, her akşam başka gurup,
Şimdide.. ta kalbime kızıl bir damga vurup
İçime dolan akşam ruhumu yasla dağlar...

Bülent Nuri

Bey baba tabiri hakkında

Bizim bazan garip itiyatlarımız var. Büyük veyahut küçüklerimiz olsun yekdiğerimize karşı samimiyetimizi çok acip tarzlarda ishar etmek istreiz.

Cemiyetimizin muhtelif tabakalarına dikkat ediniz, Halkın birbirlerine karşı türlü türlü, hiç birisi diğerine uymayan sevgi, şakalaşma tezahuratını göreceksiniz. Bu tezahurat modelleri tabii yaş ve içtimai altındadır, Gösterişlerin gayri insani şekilleri; gayri tabii hareketler, muameleleler, konuşmalarla nazara çurpar.

Bazan muhabbet göstereyim derken arkadaşımızın omuzunu kırar, onu (armut, serseri, enayi) yaparız. Bize yabancı bir şahıs tarafından sarfedildiği takdirde büyük kavgalara hatta katillere müncer olan ne fena kelimerimiz, aksülâmelerimiz, muamelelerimiz var. Bereket versin bizi bunlardan mektep ve ailemiz terbiyesiyle, cemiyet te aksütesirleriyle uzaklaşmağa mecbur ediyor. Bakınız bunlara hiç benzemiyen bir kaç munis tabir ki şimdiye kadar içtimai tesirlerini hiç görmemişiz. (bey baba, paşa baba, bey enişte, dayı bey v. s . . .)

Akraba ve ebeveynimize karşı çok saf ve masum sevgimizi bu bozulmuş klişelerle ishara bizi sevkeden acaba kör bir itiyattan başka

bir şey midir? Baba acaba neden bey baba, paşa baba olmuş, anne, nene dururken çocuklarımız neden haminne, hanım anne demeğe mecbur edilmiş, enişte, amca, dayı kadar sade ve candan tabirler yanında yok paşa dayı, bilmem müşür amcanın işi ne ?

Köylülerimizin bu husustaki riyasız, külfetsiz tabirlerine imrenmemek elde değil. Eğer köylü ile şehirlilerin lisanı arasında şive noktai nazarından bir fark olması tabii ise bubayı, baba, ayna ve yahut anayı anne, imimyi amca telâffuz ediyorsanız, kâfi değilmi? Bu tabirin mucip olduğu fena itiyatlarla, içtimai mahzurlar şöylece hulâsa edilebilir:

1 — Evel emirde bey baba tabiri çocuk ruhuna muarız bir tabirdir. Çocuk bütün uzviyet ve ruhiyetiyle samimiyetin timsalidir.

Halbuki bey baba tabiri okadar gayri samimi bir tabir ki..

Bir çocuğun babasına bey diye hitabı insanda bilmem ne kadar hoş bir tesir bırakıyor? Bu tabir ancak gayri samimi, birbirine uzak iki ruhun yabancılıklarını anlatıyor. Halbuki kendilerine karşı hürmet ve samimiyet beslediğimiz; bize yakın bulduğumuz kimselerin doğrudan doğruya adını çağırılmazmı-

yız? Ancak bize yabancı bir kimseye (bey, efendi) diye hitap ederiz:

2 — Bey baba umumî bir tabir olamaz. Fransız çocuğunun papası her yerde papadır. Halbuki bey baba ekalliyette kalıyor. Bunu çocuklarına sırf fantazi yapmak, çalım göstermek için talim ettiren kimselere de tesadüf ediliyor. Bir tabirin umumî olması için onun cemiyet dahilinde, bütün efrat beyninde müşterek olması icap eder. Halbuki her çocuk cemiyet dahilinde bey babdan daha ziyade yalnız (baba) tabirini duyuyor.

3 — Asıl halkla köylümüz (baba) tabirini kullanırken şehirlinin bir ekalliyet zümresinin bey baba tabirini istimal etmesi her iki zümrenin birbirinden ayrılıyormuş hissini vermiyor mu? Bunu böyle devam ettirmek bir mahzuru ihtiva etmese de yalnız ayrılığa iyi görülür mü?

4 — Bey baba tabirinin asıl mahzuru kendisine bir paye veriyor hissini telkin etmesi ve çocuk cemiyeti içinde fuzuli tabakaların ayrılmasını intaç etmesidir. Demokrat ve halkçı bir devletin ilk ve son arzusu fuzulî, manasız sınıf farklarını kaldırmaktır. İnkilâpları yapmaktan ziyade yürütebilmek güç. Devletin ve milletin yasaması küçüklerine iyice aşılacak

müsavat fikirleriyle kabildir. Çocuğun bu gün alacağı itiyatlar, muamele tarzları yarın, öbür gününde, geleceğinde müessir olacaktır.

Uzun ve derin itiyatların yaratacağı hotbini, gurur insanda nesillere nüfuz edecek kadar kudretlidir. Çocuk bugün aile ve mektep ocaklarında edindiği bütün itiyatları yarın hayata aynen uydurmağa uğraşacaktır.

İlk mektep çocuklarından bir gurubun oyun esnasındaki muhaverelerine dikkat ediniz; (paşa baba, bey baba, efendi baba, baba) gibi dört beş türlü tabir kullandıklarını göreceksiniz. Bu çocukların dört beş kısma ayrılması demektir.

Aralarında küçük bir münazaa çıktımı göreceksiniz ki babasının baş kelimesi Paşa olan çocuk bey babalıya, bey babalı, efendi babalıya, efendi babalı da babalı çocuğa nazaran muallim önünde daha çok bir hak istemeğe kalkacaktır.

Bunun sebebini çocuğun saf ve masum çehresinde okumak kabil olur. Çünkü, (paşa, bey) tabirleri çocuğun tahtesşuurunda kendisine arkadaşlarından fazla bir mevki verdirmiştir. Şuura inkilâp eden bu fikirlere o haksız da olsa bir mevki payı isteyecektir.

Çocukluğumuzda iyice hatırlıyorum bey babalılar bize nazaran her hususta daha çok mukavim olmaları lâzım gelirken çok dayanaksızlardı.

Muallimin küçük bir darılmasından hümgür hümgür ağlardı.

Tatil münasebetiyle bir hafta kadar bir mektepte ders vermişim. Bu müddet zarfında bizzat müşahede ettim:

Bey babalılar diğerlerine nazaran haklarını daha serbest müdafaa ediyorlar. Mukavemet görür görmez hiç bir aksülâmelsiz ağlamağa başlıyorlar.

Efendi babalılar, babalılar sıra ile kendilerini daha zaif müdafaa ediyorlar, ağlamağa daha uzun müddet dayanabiliyorlar.

Bu mukavemet ve mukavemetşizliğin makûsen mütenasip olmasının sebebini ben çocukların muhayyalelerinde kurdukları mevki farklarının kaldırılmasında buluyorum.

Bu fuzulî tabirlerin faydasını bilmiyorum. Eğer bu-

nu bir zarafet, kibarlık telakki edenler varsa kibarlığı çocuğun benliğinde aramalarını tavsiye etmek icap ediyor.

Görülüyor ki bazı şeylerde (birlik) aramak mecburi oluyor. Biz bütün millet tabaka farkı gözetmeksizin külfetsiz, riyasız ve aynı zamanda çok sade bir surette (baba) tabirini kabul edecek olursak, gerek Terbiye, psikoloji ve gerekse Demokrasi noktai nazarından daha kuvvelli ve umumî bir tabire sarılmış olacağız. Üzerlerine bu vazifeyi alacak ebeveynle, mürrbbilerin bu noktaya dikkat etmeleri zannedildiği kadar ehemmiyetsiz bir şey değildir kanaatindeyim.

2/9/929

İ. Yasa

Muhteriz hayale

Nazarımda dolaşmadan çekinen ne kadar muhteriz hayalin var. Sanki mehtaba akseden gölgen. bile korkar bana görünmekten. Ne için bir yabancı halin var?

Vaz geç artık bu ihtirazından sana bilsen çok ihtiyacım var. azıcık vaz geçipte nazından bana bahset bir azda razından bitsin artık bu dert, bu hicranlar.

İzmir:

İ. Etem

(Gustave le Bon) dan

Hadisatın derslerinden

DÜNYADAKİ ANARŞİ VE FİKİRLERDEKİ TEZEPZÜP

— 2 —

[1] Mamafi beynelmilel kinler, sulhu tehdit edici bir mahiyette, el'an vardır. Bunun zuhuruna nasıl mani olmalı?

Meşhur bir hükümet adamı olan, (Briand) bir sulh dininin temellerini kurmak için, tarihe hüküm sürmekte olan mistik unsurlardan istifadeyi tecrübe etti. Lokarno da Almanya ile barışmakla başlayan bu teşebbüse, milletler arasındaki ihtilâflar için harba müracaat etme meği şart kılan, Briand — Kellog misakını yaratmakla devam etmiş oldu.

Ancak bu şartın kabulü bir kaydı ihtiraziye de icap ettiriyordu:

Sebebiyet verilmeyen her hangi bir taarruza karşı silâhla müdafaa hakkı. Bu kaydın vücuduna hakikaten lüzum olmakla beraber yine bunun bizzat misakın kıymetine büyük bir nakise verdiği de bir hakikattir. Başka bir memleket taarruz etmek isteyen bir devlet kendisine taarruz ettirmenin çaresini kolaylıkla bulur.

İcabında bir taarruza uğradığını da ileri sürebilir. Netekim Almanlar 1914 de Fransızların; Nürenberg şehrini bombarduman için tayya-

(1) İlk kısmı birinci teşrin nushamdadır.

reler gönderdiklerini iddia etmişlerdi. Zikredilen misaka müşabih ihtilâflar, şe'niyetle ne kadar gayri kâfi de olsa, mani olucu tesiri manevîsi, oldukça mühimdir!..

Binaenaleyh Lokarnodan beri, bütün cehdini; milletleri ve hükûmetleri harp ihtimallerinden uzaklaştıracak çarelere hasretmekten vaz geçmiyen bu hükûmet adamına, büyük bir şükran borcu vardır.

Bu sulh ideali, Milattan beş asır evvel bir din vazii tarafından da tahayyül edilmiştir: Halen dört yüz milyon ümmeti bulunan bu din ise, Audhizimdir. Bunun akideleri harbi büsbütün kaldırmamışsa da Asyada uzun müddet sulhun devamına yardım etmiştir.

İnsanları (hakikattan) ziyade, hadisattan edindikleri (akideler) sevkettiğinden bilhassa akideler üzerine müessir olmak lazımdır. Mistik bir iman ibdatına muvaffak olmak, onu kabul eden millete geniş bir kuvvet vermek dîmektir. Bir kaç mütevazi Arap kabilesi, islâmiyeti kabul etmekle, bir kaç sene içinde geniş bir saltanat ile yeni bir medeniyetin vücuduna imkân verdi.

Rus komunizimi, iktisadî fikirleri manasız olmasına ve büyük bir milleti sefaletle sok-

masına rağmen, mesnet olarak mistik bir ruha sahip olması, halâ inîşarını temin etmektedir.

Filhakika unutulmamalıdır ki milletleri sevkeden, aklı saikler değil, ancak aklın ne ibdatına, nede imhasına kadir olmadığı ve menşei derunî, mistik olan (Idées) (akidelerdir.)

Milletlerin hayatında tesiri daima mühim olan bu büyük mistik akideleri nasıl vücuda getirmeli?

Bunlar atideki dört unsurun istimalinden husule geldiğine göre ibdalarını mümkün olan usuller de oldukça basittir:

İcaz (Prestige), ikrar, tekrar ve zihni sırayet. Bu arada Akıl zikredilmemektedir. Tarih, mistik itikatların aklile tesis veya imha olunmadığını, kâfi surette ispat etmiştir.

Hükûmet adamları milletler arasında sulhu tesis yolundaki müşkül teşebbüslerini ikmâl etseler bile, vazifelerini tamamlamış olmazlar. Filhakika bir milletin muhtelif sınıfları arasında da sulhu tesis edecek çareleri bulmak zaruretindedirler.

Sınıflar ve siyasî partiler arasında bu gün, beynelmilel kinlerden daha canlı kinler vardır. An'anaperest İngiliz-

tere de dahil olduğu halde her memlekette, sınıf mücadeleleri artmaktadır. Bu hal öyle bir anarşi tevhit etmiştir ki — bilhassa İtalya ve İspanya gibi — bir çok memleketler ağır; bir Diktatörlük vastasıyla bunun içinden çıkabildiler. Romalılarından zamanımıza kadar dahili ihtilâflarla bozulan asayiş iade için bundan başka bir usul henüz bulunamamıştır. Aralarındaki ahenksizlikle harap olan Lehiler bu çareye tevessül etseydiler; memleketlerini uzun bir zaman, milletler idadından çıkaran parçalanmadan, belki kurtarırlardı.

**

Binaenaleyh Avrupayı bilhassa tehdit eden milletler arasındaki muharebeler değil diktatörlük gibi meş'um bir akibeti hazırlayan dahili harplerdir. Mevkii iktidarı almak için, tahakkuku gayri mümkün hayalleri neşretmekte devam eden siyasetçiler, halk kitlesini gitgide tehlikeli bir hale sokmuşlardır.

1870 de Komün idaresinin geçici muzafferiyeti esnasındaki yangınlar ve katliâmlar, aynı bir vaziyet hudusunda bu günkü silâhların yapacağı tahribata nazaran ehemmiyetsiz kalır.

**

Bu günkü insanların göre miyeceği muhakkak olan cihan müsalemelinin uzak günlerine intizar ederken, bu sulh devri pek yakın imiş gibi hareket etmeğe mecburuz Gil-

laume Le Taciturne der ki: teşebbüs etmek için ümide, sebat etmek için de muvaffakiyete lüzum yoktur. Filhaka bu hakimane düstur onu muvaffakiyete isal etmiştir.

Milletlerin ve her millette sınıfların henüz uzak görünen birleşmesi tamam olunca beşerin geçirdiği temerküz safahatı şöyle hulâsa oluna bilir:

Aile, kabile, küçük şehirler, küçük şehirlerin, eyalet; eyaletlerin büyük hükûmetler halinde birleşmesi; sonrada bir kıt'adaki bütün hükûmetlerin büyük bir devletler itti-hadına inkilâp etmesi.

**

Şüphesiz istikbal: karanlıktır; mümtaz hükûmet adamları, Avrupa paytahtlarının; şöhratlarıyla cihanı doldurulduktan sonra bu gün kumlar altında gaybolan Ninuva ve Babilin akibetine uğrayacağını şimdiden söylüyorlar. Bu gün zülmeller içinde yaşıyoruz, ancak bazı milletlerin pek aşağı düşükdükten sonra çok yükseltilere eriştiğini hatırlatarak bu zülmelleri küneşletmek mümkündür.

Bunun en güzel misali Amerika hükûmatı mütahtesi dir: Bunlar en güzel eyaletlerini harap, kendilerini iflâs ettiren dahili harplardan sonra birden yükseldiler. Vatan daşların yılmaz gayreti, sınıfların müşareketi, sanaayun terekkişi, sosyalist nazariyelerinin reddi onları kuvvetin zirvesine ve gittikçe artan bir faikiyete nail etti

Amerikalılar bu tafavüklerinin verdiği gururla, diyorlarki: Avrupa devletleri sosyalizm ve onun galebesile zuhur edecek dahili harplarla inhilâl etmek üzdürler. Büyük Avrupa paytahtları; yakın bir âtide avamın bir taşkınlığıyla harap olmak tehlikesi altındadır.

Filhakika bu tehlike, cahil ve intikameci avamın, bir memleketin askeri kuvvetlerini eline geçirmesiyle ve bu günkü silâhlarla daima mümkündür. Ancak böyle bir muvakkat hakimiyet, tehlikeye düşen diğer milletler için bir ibret teşkil edecektir. Bu hale karşı derhal müdafaa tertibatı alınacaktır.

**

Bir tehlikenin evvelden görülmesi onun zuhuruna mani olacağından, bozı Avrupa devletlerini harap etmekle tehdit eden iki büyük tehlikeyi daima hatırlatmaktan usanmamalıdır: Milletler arasında harici harpler, her memleket içinde dahili harpler

Cemiyeti akvam ile hükûmet adamlarının harp yerine hakem usulünü ikameye gayretleri, belki birinci tehlikenin önüne geçebilir. Ancak ikincisine mani olmak vazifesi gayretli münevverlere istinat eden müdiranı ümura düşecektir.

Kemal Turan

BEDİİ BİR MUSAHABE

2

[1] [Her fikir ve kalem sahibi bu ihtilâfı bir başka tarzda izah ediyor.]

Bazılarına göre sânaatkârı anlaşılmaz bir hale getiren kendi aciz, kendi kifayetsizliğin bihaberliği, okumaktan zevk almaması, çalışmaktan kaçınması, umumî fikir terbiyesinden mahrumiyeti, muhayyelelerinin darlığı ve fıkralılığıdır. Eski sânaatkârlar zamanlarının bütün bilgilerine vâkıf idiler. Ve kendilerinden evvel gelenlerin muvaffakiyetleri neden ibaret olduğunu bildikleri için yeni hedefler ve yeni muvaffakiyetlere doğru gitmek için takip edecekleri yolu vazihan tayin edebilirlerdi.

Halbuki bugünkiler gelip geçmiş büyük üstatların şan-şerefini, haksız yere tevarüs etmiş bir takım şımarıklardır.]

[Bunlar sânaatkârlığın esrarından bihaber olduklarından tuhaf görünmekle nazarı dikkatı celbe çabalyorlar..]

İşte bunun için halk sânaatkârlardan yüzünü çeviriyorlar.

Diğer bir izah:

[Taksimi mesai halkın umumî idrakini parçalamış ve herkesi ancak bir tek faaliyete muktedir bir makine haline getirmiştir.]

Bütün ömrünce demir döymüş bir işçinin dünya manzarası örsün çelik sahası kadar daralmıştır. Bu adam her şeyden anlamadığı gibi sânaat-

tanda anlayamaz ve anlamamasıda lâzımdır.

Zira, ruhu sânaatın esrar-engiz temasıyla titredigi gün elinden çekici düşürmüştür!]

Diğer bir izah:

[Yaşamak o derece çetin bir faaliyet mahiyetini almıştır ki, halkın büyük kısmı ne yaratıcı, nede okuyucu veya seyirci sıfatıyla san'at oyunlarına tahsis edecek bir fazlalî faaliyet iktisadına imkân bulamıyor.

Sânaatkârla halkın bu ayrılışında matbuâtın keşfide mühim bir âmil olmuştur.

Matbuat okuyup yazmayı halk arasında taammüm ettirince, sânaatkâr kendini mütecanis ve anın için aynı vesaitle tatmini müşkül bir (amatör) kütlesi karşısında bulmuştur.

Sânaatkâr bu bin bir lisanla konuşan insanlığa dert anlatamıyacağı görüncü onlardan büsbütün yüzünü çevirmeyi tercih etmiştir.]

Diğer bir izah:

[Asırlardanberi hükümdarlar, din reisleri ve heves için çalışan sânaatkâr henüz asrımızın halkçı ruhunu benimseyemediği içindir ki bugünkü hayat haricinde kalıyor.. Hasılı sebep ne olursa olsun bu vaziyet hayatın çehresini ne kadar çirkinleştirmişse san'atıda oderece zâfa ve akamete uğratmıştır.. Bu gibi izahlar

ve noktai nazarılar tevali eder. Fakat asıl mes'le bir birine uzak olan mukaddes kuvvetleri birleştirmekdir!..

İşte (1850) senesinde İngiltere de (Rostin) le başhyan ve gündengüne beynelmilel ehemmiyetini artıran (tezyini sânaat = L'art décoratif) hareket; bu iki büyük dargını barıştırmak yolunda sarf edilmiş şerefli cehittir!]

Bugünün esas sânaatıda (tezyini sânaat = L'art décoratif) dir. Modern herhangi bir eseri orada (L'art décoratif) in izlerini göreceksiniz. Zaten halkında istediği ve anladığı sânaat tarzı budur.

Tezyini sânaatta biraz (hurfet) vardır. Hirfette ise (işciik = metier) vardır.

İşçiliğe mütaallik bir hurfet eserinde maddî ihtiyaçlar galiptir. Halbuki sânaat maddeye mağlup olduğu gün kıymet ve füsunun gayip eder. Sadece faideli bir şey sânaat eseri değildir. Bütün maddî ihtiyacatın hepsini ihtiva eden bir bina; mimarî eser olmaktan ziyade hiç şüphesiz hendeşi bir eserdir.

[Spensere nazaran: bir şey faideden hali kaldığı zaman sânaat eseri olur.]

Sânaatta (hasbîlik) vardır. (mutlak faide) düşünülürse onu bir sânaat eseri haline koymıya dehâ bile kâfi değildir.

Bana göre: faide ile bedîi

ihtiyaçları ve hasbîliği şahsî kudret ve samimî teknikle tevhit edilmiş eser; bugünün sânaatıdır.

Sanayi nefisenin yani güzel sânaatların füzuli olduğuna ve sânaatkârların tufeyli olduklarına kanaât edenler, senayi' nefisesiz yaşayanlardır. Fakat güzel san'atların tesirini his etmeyen tek insan yok gibidir. Edebiyattan katiyen hoşlanmayan adamlar bilmeyerek edebiyattan bahsederek, güzel sânaatların hayatımızda ne büyük rol oynadığını görmek için modaların basit halka kadar inişini ve kendinden neler gayip ettiğini her zaman içtimai hayatını azade görmek mümkündür.

Musikiyi sevmediklerini iddia edenler kendi kendilerine kaldıkları zaman dudakları arasından musiki mırıldanırlar.

Hatta bunun için alkole bile müracaat edenler pek çoktur.

Şiirden hoşlanmayanlar yine parlak ve renkli cümleler kullanmaktan kendilerini kurtaramazlar. Edebiyatın aleyhinde bulunanlar farkında olmıyarak edebiyat yaparlar. Resmi sevmeyen adamlar gayri şuri bir halde renkli ve müşekkel eşyalar ve elbise kullanmaktan âzade kalamazlar, ilâh!!

İşte iktisadî ve içtimai hayatta böyle hadiseler ve tiplere her zaman tesadüf mümkündür.

Bu acmaçak hale — yukarıda arzettiğim sebeplerden başka — münevverlerin yani

bilgiçlerin millî terbiyeden mahrumiyeti de bu feci hali intaç etmiştir.

Ekseri münevver gençlerimiz millî âdetlerimizi, musiki ve nakışımızı kabalıkla ittiham ediyorlar!..

Aynı zamanda bedîi terbiyeden mahrumiyetleri de onları züpheleştiriyor.

Gençlerin millî iktisat terbiyesinden gâflikleri ve (modern) hayatı mütercem ve gayri ahlâkî roman ve sinemalardan öyrenmeleri onları kozmopolit ve gülünç bir hale getiriyor..

Bu şuursuz gidiş onları beynelmilelik hastalığının tehlikeli girdabına yuvarlıyor. Bu yüzden millî emele hadim gayretler pek çabuk sönüyor!..

Matbuatımızın millî iktisat ve millî bedîi hayatla ciddi bir surette iştigal etmemesi ve bazı müesseselerin bedîi faaliyetten mahrumiyetleri ve sânaatkârların o muhitlere yabancı kalmaları halkla sânaatkâr arasındaki soğukluğu tevlit ediyor!..

Diğer taraftan sânaatkârlarımızın Güzelliği kendi muhitlerinde arayacakları yerde yabancı diyarlarda bulmak ümidine kapılmaları bizdeki iktisadî, içtimai ve bedîi çöküntüyü intaç ediyor!..

Halbuki mazimize gözlerimizi çevirirsek görürüz ki eski Türkler; hariçten ne almışlarsa onu türkleştirmişlerdir.

Mimarî ve resimde Arap, Acem ve Çinden aldıkları motifleri; ince hassasiyetlerle mezcederek daima orijinal ve ebedî eserler yaratmışlardır.

Binaenaleyh say'lerinde

samimî oldukları için eserleri de orijinal ve ebedî kalmıştır. Zira, Türkün kahraman ve fatih ruhu hiç bir vakit taklide tenezzül etmemiştir.

Bil'akis bazusunun kuvveti zekâsının cevvaliyeti, hissinin inceliği ve ruhunun yaratıcılığı ile fethettikleri ölkelerden daha uzaklara kadar sânaat ve harsını hakim kılmıştır..

Hint ve Çinde bir çok mabet ve saraylar Türk mimarları tarafında yapılmıştır. Bu gün halâ bunlardan bir kaçısı mevcuttur. En meşhur Hind saraylarını (Mimar Yusuf) yapmıştır.

Samarada divarlara resim edilen alçı siva tezyinatı gibi.. Hindistanın Delhi, Agra, Lâhur saraylarını büyük üstat mimar Sinan'ın kıymetli talebeleri inşa ve iptâ etmişlerdir.

İslâmiyetten evvelki Türkler yalnız (alçı siva, kabartma tezyinat ve nakış) gibi (Ornüman) sayesinde kudreti sânaatkâranelerini tüketmemişler.. Aynı zamanda büyük mimarî esaslar kaideler vazetmişlerdir.

Bilhassa kablelislâm Türk ve Selçukî asarında çok kıymetli insan ve hayvan şekillerine tesadüf edebiliyoruz.

[Vatanı gibi kıskandıkları çadırlarının şeklini mimaride kubbe ve mabet ve binalarında ihtiyacı temin edecek bir motif olarak temsil etmeleri sânaatta erişilmez bir mevhibe şanlı ve mes'ut bir mazhariyettir!]

Nemutlu biz Türklere ki; doğduğumuzdanberi, Arap, Hind, Acem ve Bizansın dîmağı yoran, aklı durduran

(1) Bu makalenin başlangıcı (43) numaralı nushamızdadır.

hissi şaşırtan, ve yüz bin melâbeyle gözleri kamaştıran, bin bir renkli karışık sınaatlarının derinliğinde boğulmamış, Milli benliğimizi gaybetmemişiz!!...

Ecdadımız milli ve mahalli an'anelerini, imanlarını eserleriyle ebediyete miras bırakmışlardır.

Fakat, bugün bize veda olan o lâymut eserleri muhafazadan bile aciz kalıyoruz..

Kadim orijinal Türk asarı günden güne tahrip edilmekte ve taşları inşaatta mâlze olarak kullanılmaktadır.

Bazıları da çalınıyor, geri kalanı da vefasızlıkta bize rahmet okutan zamanın elinde bırakılmış, merhametsiz fırtına yangın ve zelzelelere mukavemet edemeyerek yıkılmaktadır.

İşte bundan üç asır evvelki Türklere kadar hepsi bizim bu günkü kozmopolit san'atımızdan çok samimi ve orijinal eserler vücuda getirdiler.— İtikadımca — bu günkü Türk bediiyatında hakiki bir rönassans olabilmek için Garbın tekniğiyle ecdadımızın bilhassa islâmiyetten evvelki Türklerden (Nedim) devrine kadar ibda' edilen orijinal Türk asarını itinalı bir surette tetkik ederek, oradan aldığımız feyyaz ilhamları ruhumuzun samimi ve ateşin renkleriyle tevhit etmeliyiz.

Türk dünyası: bu mukaddes bedii intibahi yaratacak o meçhul dahiyi hasretle bekliyor!!..

Yoksa Garbın bizim için kuru ve ruhsuz olan tekniği; milli harsimizin tekâmülüne fayde vermez.

Şüphe yok bu tekniğin ilmi bir kıymeti vardır. Oda: milli tarihimizi, kadim milli sınaat, hülâsa harsimizin tetkik usullerini öğretir.. Ve bu ilmi tetkik usulüne ihtiyacımız aşıkardır. İşte Japon ve Bulgar sınaatı!!...

Muhterem üstadımız (Ahmet Cevdet) beyfendinin dediği gibi: Eğer bizde milli harsimize, milli san'atlarımıza, milli hırfetimize sırtımızı çevirir.— şimdiye krdar olduğu gibi — ihmal ve lâkaydimize devam edersek san'at ve medeniyet safhasında yabancı zevkleri taklide mahkûm, iktisadi ve ruhi bir esareti mutlaka içinde mahsur kalırız..

Temenni edebilirimki, Türk bediiyatçıları Türk bilgicileri tetkiklerini de birazda, ecdadımızın yarattıkları o lâymut eserlere kalp ve şuurlu gözlerini açsınlar!

Ancak orada, benliğimizi görecektir. Hiç şüphe yoktur; orada bu günkü kozmopolit san'atımızdan büsbütün başka, Türkün necip ruhu gibi vazih ve samimi bedialar keşfedeceklerdir.

Hülâsa: Bizim için en zengin menba ikidir.

Biri: Bu günkü hayat ve se'niyeti bir sınaatkâr ruhile içinden anlamaktır.

Diğeri kablelislâmi Türk-

lerden itibaren devam eden asarı sınaatı yüksek vukıflarla tetkik etmek, onları iyice hazmetmek. sonra terkip etmek; ve dehayı doğuracak bir münevver muhit ihzar etmektir. Ve bu suretle deha denilen ilâhi kudreti hamil şahsiyet bu mâlzemelerden belki bize Süleymanîye gibi ebedi bir eser yaratabilir!

Henüz mimar (Sinan) danberi sınaat âleminde o kudrette yaratıcı bir kahraman doğmadı!!...

Çünkü onu yetiştirecek muhit ve hami yoktur!!...

Bu maddi ve behimi devirde meydana sühan; şarlatanların ve cehlin ma'tûl budalalarının şamatalarıyla dolu!!..

Ey bu çirkin sesleri susturacak rahakâr ve ilâhi kudret nerdesin?!!! Bizi bu riya ve şehvet dünyasından kurtar!... görmeyen gözlerimize fer, duymayan ruhumuza uyanıklık ver, ve bize san'atın esrar engiz aşkını nefhet!!!.. Tunç ve mermeri bir çamur parçası gibi ilhamına ramedn san'at Allhı sen yer yüzüne en!!! karanlıkta yollarını şaşıran bu aciz kullarına hakikat, nur ve ebediyet yolunu göster!!...

Ressam ve Muallim
M. Turgut

PIYANO

Şairin nişanlısına

Mensur:

Piyano çalınıyor.. ve ben dinliyorum:

Sanki içimde, şen çocukların şenliklerde yaktıkları yıldızlı maytaplardan bir demet var.. Ve piyanonun kanatlanmış nağmeleri bu maytaplara doğru uçunca hislerim yıldız yıldız kıvılcımlanıyor, içim yıldız yıldız aydınlanıyor.

Şair! duyduklarımı kelime ve cümle dedikleri bu miskinlerle sana anlatamam.

Bir gece, yeşil şuleli ve pembe akisli mehtabın buğusu içinde, sevgilimin elleri ellerimde, gözleri de gözlerimdeydi.. Ellerimdeki ellerini göğsümün altında kalbimin varlığı gibi duyuyordum. Ve şimdi bu seslerden hissettiklerimi o zaman birer su damlası berraklığındaki gözlerle bakarken hissetmişim.

Ve yine bir şafak vakti sevgilim, sevgililerin en sevgilisi, bana gelincik rengi bir karanfil koklatmıştı.. O zaman o kokunun yarattığı duyguyu şimdi bu sesler yaratıyor.

Fildişi parmakların fildişi tuşlardan çıkardığı sesler bana şunu tahayyül ettiriyor:

Gür yeşilli ve küheylân yapılmış kısırakta on tıvana süvari yalnız rüzgârların geçebileceği bir yoldan ve yalnız rüzgârların alabileceği bir sür'atle koşuyor. Gittikçe uzaklaşan, gittikçe müphemleşen nal seslerinin ahengi.. ve bu seslerin ufukların fağ-

furuna akseden ihtizazları?...

Şair! eğer muhayyelen geniş ve o kadar da zenginse öyle bir şark sarayı tasavvur et ki; bundan yedi asır evvel yedi deniz aşırı yerde yedi bin kişi ile yedi senede yedi katlı ve yedi merdivenli olarak yapılmış olsun. Böyle bir sarayın somaki mermerli koridorlarında rakeden bir yosmanın kollarındaki altın bileziklerin birbirine çarpmasından çıkan ses.. ve sonra bu bileziklerin somaki mermerlere birer birer düşerek, somaki merdivenlerden birer birer sıçrarak inşileri.. bu inşilerin ve bu gittikçe uzaklaşan, gittikçe müphemleşen seslerin ahengi?...

Şair! eğer, sirklerde vahşi boğalarla döğüşerek zaferle geri dönebildiği kadar da sevgilisinin penceresi altında en lirik serenatlar terennüm eden İspanyol glâdiyatörünün

kılasını hiç işitmedinse, benim şimdi bu seslerden duyduklarımı anlayamazsın ve anlatamazsın da...

Piyano çalınıyor.. ve ben dinliyorum:

Lan.. N.. Nl..

Bu ses, gecenin sükûtu içinde çelik bir telde buçuğu çalan bir saat değil: bu ses, şamdanlarla aydınlanan ve bohurdanlarda tüten günlük kokularıyla kutsileşen mabette, Meryemin resmi önünde diz çöken rahibenin duyduğu ilk çan sesidir. Bu tunç sesler gittikçe sıklaşıyor, gittikçe çoğalıyor.

Mabedimde mabudemin musikisini dinlerken, Meryemin önünde diz çöken rahibenin hislerini taşıyorum. Ve

İlâhi Orfenin ilâhi rûbabını dinliyenler benim kadar vecde düşmedi.

Eşref Sabit

Akşam ve yolcu

Kardeşim (Eşref Sabit) e

Soldu akşamla kanlanan dağlar
Hasta sahilde gölgeler yandı
Bir kızıl tülle örtülen rüzgâr
Dağların gölgesinde kıvrandı.

Aartık akşam ve kimsesiz yollar
Ey bu yollarda can veren yolcu
Dağların bak karardı artık ucu.

Akşamın soldu kan sızan dudağı
Gölgeler tuttu şimdi karşı dağı

Haşim Nezihi

ÖLÜMÜMÜN TARİHÇESİ

Küçüklüğümündenberi dinlemekte, okumakta, sinemalarda görmekte olduğum Avrupayı ve Avrupa hayatını bir gün gelip te oraya gidecek hakikata kalbetmek; hayalimin varlığını yakan en ateşli arzularından, ihtiraslarımın ruhumu altüst eden en savletli kasırgalarından birini teşkil ediyordu. Bütün düşüncelerim hep bu çerçeve içinde; çalışmalarım, uğraşmalarım hep bu mihrakta toplanabilirdi. Bazi defalar tunc zırhlı, yıldırım bakışlı vüz binlerce (Meyelân) lardan mürekkep dağ gibi taburlar tarafından (İman) kale'min kuşatıldığını hissederek gibi olurdum. Çarpışmak azmiyle sağa sola baş vurarak kendime müttefik aradımsa da maatteessüf hiç bir şekilde, hiç bir kimseden zerrece yardım görmezdim. Böylece, irade kuvvetlerim dakika bedakika küsufa başladı ve bir an oldu ki çok sevmiş olduğum ömür yolumun içinde çalâk ve zinde at kışnemelerine mukabil kısık, inek böğürmeleri duydum.. Bunları kulaklarıma yaklaştırmamak, maveraların gündüz-süz gecelerini hatırlatan o öksürük seslerini işitmemek için tırmanmadığım yalçın kayalar, aşmadığım göz döndürücü uçurumlar mı kalmadı. Sözün kısası.. birdirbir oynuyarak kapımdan geçen karanlık senelerin karanlık bir gecesinde nihayet beklediğim mağlûbiyet bana mukadder oldu. Gögsümün bir kaç ok yarası, başımın beyazlaşan, dökülen saçlarıyla artık macera şeytanlarına yakayı vermiş bulunuyordum.

Hiç unutmam yakıcı bir öğle üstü, meslek arkadaşlarımın delâletiyle körfezin ta açıklarında duran deniz teknelerinden birine bindirilerek uzun ve meçhul bir yola başıboş koyverildim. Uçsuz bucaksız denizler, göklere omuz veren dağlar, milyonlarca insanlı memleketler medeniyetlerle şu yirminci asır dediğimiz mefhumun gök kubbesi ayı, günşi, yıldızları altında bazan vapurla bazan tirene bazan yayan bir çok mesafeler kat ettim. Gördüm, duydum, elledim, tattım, yaşadım. Bunlar vuku bulurken, bunlar dolu dizgin meydana gelirken ne oldu biliyormusunuz?.. Senelerdir kurduğum ve göz yaşlarımla sütunlarına aşkımın ayetlerini kazıdığım tertemiz mermerli san'at saraylarım teker teker göçmeğe, teker keter yıkılmağa başladı. Bu ansızın gelen felâket önünde milyonlarca insanın beni kahkahayla kamçulamak üzere olduklarını sezdim.

Sezdiklerim sinsi sinsi yanıma sokularak kafa taşımın içine kızıl bayraklarını çektiler.. Saltanat artık onlarındı.. Ben yaralıydım. Soğuk soğuk kan döktüm, soludum.. Dışlerimle dudaklarımdan parça paça et koparak çiğnedim, yuttum, öteye beriye salya saçarak kuduran köpekler, gem kırıp şahlanarak süvarisini yere çarpan aygırlar benim ani cinnetim, benim şu cehennem ızdırabımın verdiği ani çılgınlığım ve ihtilâcım karşısında hiç kalırdı.

Günlerce, haftalarca bu

- İzmirin genç edebiyatçılarına -

saçma maddenin ruhumdan, umduğumdan, beklediğimden, düşündüğümünden gözlerimi yumarak içimde yaşattığımdan çok başka bir şey olan bu kapkara binaların şuurundan bir tas içmek (Trokadero) dan, (Luvr) dan (Lüksemburğ), (Versay), (Napoli) den tahtesşuurumun bu zamana kadar onlara ait yaşattığı sembollerden bir nefes çekmek için günlerce, haftalarca, aylarca ne kadar çırpındım, ne kadar ağladım, ne kadar haykırdım bir hissedebilseniz!... Benim düşündüğüm Avrupa ve Parisin bu Avrupa ve Paris olmadığını; maddenin Paris ve Avrupasıyla benim zavallı hayalimin Paris ve Avrupasının ayrı ayrı şeyler bulunduğunu zehirlene zehirlene çok iyi kavradım. Merhamet ediniz, acıymız o insana ki... bu uğurda kendi ezeli gayesini, kendi çok sıcak ve asil emelini de yıkılan yüzlerce abidelerinin harabeleri arasında kaybetmiş bulunuyor.

Şimdi, kolları kırılmış, gözleri çıkarılmış herkese el açup dilenen bedbaht bir Roma esirini andırıyorum. Ne gitseydim, ne görseydim kardeşlerim.. Yegâne sevdiğim, yegâne taptığım vatana, mukattes san'atın yegâne ilâhi vatani Türkiye'ye hayallerimin mevtiyle hurdehaş bir et ve kemik külçesi olarak giriyorum. Omuzlarımdaki tabut mazimin, bilgimin, ümitlerimin tabutu yani kendi mevcudiyetimin, şirim tabutudur.

Mesina açıkları: 13 Ağustos 929

İrfan